

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051]:[373.3/5.017:172.15](045)

ІНТЕГРАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Михайло Амонс, аспірант, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0009-0006-0129-7303

E-mail: mihailamons@gmail.com

У статті розкрито сутність інтегративно-діяльнісного підходу у підготовці майбутніх учителів до національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Розкрито в інтегративно-діяльнісному підході значення поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя. Виділено види інтеграції: горизонтальну та вертикальну. Розкрито використання алгоритмів у процесі реалізації інтегративно-діяльнісного підходу у підготовці майбутніх учителів до національно-патріотичного виховання учнів. Виділено вимоги до інтегративно-діяльнісного підходу. Розкрито, що інтегративно-діяльнісний підхід у процесі організації та здійснення підготовки здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів є системою, що складається із взаємозалежних елементів (методологічної, теоретичної, методичної, технологічної, морально-психологічної підготовки), що зумовлено інтеграцією у педагогічній діяльності цих видів діяльності.

Keywords: інтегративно-діяльнісний підхід, інтеграція, підготовка, педагогічна діяльність, педагогічний вплив, педагогічна техніка, майбутні учителі, національно-патріотичне виховання, учнівська молодь.

INTEGRATIVE-ACTIVITY APPROACH IN TRAINING FUTURE TEACHERS FOR NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS

Mykhailo Amons, PhD student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0009-0006-0129-7303

E-mail: mihailamons@gmail.com

The article reveals the essence of the integrative-activity approach in the preparation of future teachers for the national-patriotic education of students. The importance of combining theoretical and practical training of a future teacher in the integrative-activity approach is revealed. It is established that the integration of knowledge about the functioning of components of various educational systems is combined with the intra-subject integration of empirical, methodological and methodical knowledge in pedagogy, the integration of the main functions of pedagogical science occurs: descriptive and explanatory (study of experience, practice), diagnostic (study of the reasons for the success or failure of pedagogical activity); prognostic, design-constructive, transformative. Types of integration are highlighted: horizontal and vertical. The use of algorithms in the process of implementing the integrative-activity approach in the preparation of future teachers for the national-patriotic education of students is revealed. It is envisaged to take into account the components of the structure of pedagogical activity (constructive, organizational,

communicative, gnostic) during the development of pedagogical activity by applicants; to highlight skills and abilities as components of activity that are interconnected and complement each other and ensure the effective implementation of activity; to consider the educational activity of applicants in the process of their professional and pedagogical training in connection with other types of activity (communication, play, work); to highlight different types of educational activity of applicants in the process of training (educational-cognitive, educational-practical, independent practical), which contribute to the mastery of theoretical knowledge, practical skills and abilities necessary for pedagogical activity in dialectical unity. The requirements for an integrative-activity approach are highlighted. It is revealed that the integrative-activity approach in the process of organizing and implementing the training of applicants for national-patriotic education of students is a system consisting of interdependent elements (methodological, theoretical, methodological, technological, moral-psychological training), which is due to the integration of these types of activities in pedagogical activity.

Keywords: *integrative-activity approach, integration, training, pedagogical activity, pedagogical influence, pedagogical technique, future teachers, national-patriotic education, student youth.*

Соціально-економічні та політичні перетворення, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають кардинальних змін у всіх сферах, зокрема у сфері освіти. Від рівня свідомості кожного члена суспільства, його ставлення до завдань, які вирішуватиме країна, залежить поступальний розвиток всього суспільства.

Важливу роль у вихованні молодого покоління відіграє національно-патріотичне виховання, спрямоване на розвиток любові до Батьківщини, відданості їй, прагнення особистою працею сприяти прогресивному розвитку своєї країни.

У сучасному суспільстві національно-патріотичне виховання молоді набуває особливо важливого значення з кількох причин: зростає рівень поінформованості молодого покоління, процеси демократизації створюють певні труднощі у розумінні молодим поколінням сутності патріотизму. Тому виникає необхідність здійснення національно-патріотичного виховання молоді на якісно новому рівні, що сприяло б виробленню у молодого покоління правильного розуміння патріотизму, власної позиції з цього питання (В. Аксьонова [1], І. Бех [2], Л. Будагьянц [3], П. Вербицька [4], А. Денисенко [5], Н. Калита [6], Л. Крамаренко [7], Р. Поліщук [8]).

Інтегративно-діяльнісний підхід відображає поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя, який володіє як необхідними знаннями, так і сукупністю прийомів педагогічного впливу, педагогічною технікою. Цей підхід спирається на положення різних підходів і має свої відмінні характеристики.

Реалізація інтегративно-діялісного підходу у підготовці майбутніх учителів до національно-патріотичного виховання учнів ґрунтується на теоретичних положеннях, що виділяються на основі філософського, психолого-педагогічного аналізу проблеми.

Ідея інтегративності, закладена в основі цього підходу, відображає провідні тенденції суспільства загалом і вищої педагогічної освіти зокрема. Кардинальні зміни, що відбуваються в суспільстві, проявляються в інтеграції різних галузей виробництва, поглибленні виробничих зв'язків державного та міждержавного характеру. Завдання підвищення ефективності виробничої сфери висувають нові, більш високі вимоги до фахівців і, отже, до рівня та якості їхньої підготовки у процесі навчання у ЗВО. Звідси випливає необхідність інтеграції закладів вищої освіти з іншими інститутами суспільства. Підготовка фахівця – майстра своєї справи об'єктивно обумовлена потребами сучасного суспільства [7, с. 162].

Соціально-економічні, науково-технічні, виробничі чинники здійснюють дедалі

більший вплив на педагогічну науку. Зближення науки і виробництва у суспільстві, перетворення їх у реальну продуктивну силу становить основу інтенсифікації сучасного виробництва. Це стосується і педагогічної науки. Пошук нових підходів до професійно-педагогічної підготовки здобувачів педагогічних ЗВО об'єктивно обумовлений вимогами суспільства. Використання результатів педагогічних досліджень з цього напрямку сприяє інтенсифікації підготовки майбутніх учителів та підвищення якості та результативності педагогічного процесу у конкретних закладах освіти.

Розвиток сучасної науки та педагогічної науки у тому числі обумовлює інтеграцію міждисциплінарних наукових знань, здійснення наукових досліджень на базі суміжних наук, спроби створення концепцій та теорій, що відображають розвиток основних категорій, які використовуються у суміжних науках. Формування цілісних уявлень про діяльність особистості, соціальні процеси тощо ґрунтуються на взаємопроникненні філософських, психологічних, педагогічних, соціологічних наук. Міждисциплінарна інтеграція наукових знань у рамках педагогічної науки передбачає асиміляцію цих суміжних наук з урахуванням специфіки об'єктів, що вивчаються.

У нашому дослідженні врахування вищезазначеного особливо важливе, оскільки специфіка підготовки здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів визначає необхідність органічного поєднання знань з психології та педагогіки. Ця підготовка ґрунтується на оволодінні здобувачами фундаментальними знаннями про структуру педагогічної діяльності, психічні процеси та стани тощо.

Іншим аспектом, що зумовлює інтегративність у професійній підготовці здобувачів педагогічних ЗВО є те, що інтеграція знань про функціонування компонентів різних освітніх систем поєднується з внутрішньопредметною інтеграцією емпіричного, методологічного та методичного знання в педагогіці, тобто у педагогічній системі відбувається інтеграція основних функцій педагогічної науки: описової та пояснювальної (на рівні вивчення досвіду, практики), діагностичної (у вивченні причин успіху чи неуспіху педагогічної діяльності); прогностичної, проектно-конструктивної, перетворювальної.

У педагогічних дослідженнях інтеграцію розуміють як найвищу форму прояву єдності мети, принципів, змісту, форм організації; як створення укрупнених педагогічних одиниць з урахуванням взаємозв'язку різних компонентів освітнього процесу. Аналізу цього поняття у педагогічному аспекті присвячені роботи І. Поліщук [9], Н. Тарнавської [10]. Н. Тарнавська вважає, що педагогічна інтеграція повинна включати інтеграцію мети педагогічної освіти, її змісту, форм та методів [10, с. 122].

Суттєві зміни в педагогічній науці та педагогічній діяльності пов'язані з інтегративними процесами, що відбуваються в них та між ними. Це проявляється у міждисциплінарних дослідженнях, у внутрішньопредметній інтеграції педагогіки та педагогічної діяльності. Як основні загальні закономірності інтеграції педагогічної науки та педагогічної діяльності на сучасному етапі виступає діалектична єдність інтеграції та диференціації, провідна роль інтегративної тенденції у розвитку педагогіки та педагогічної діяльності, зростання ступеня прояву їх інтеграції, збільшення швидкості та глибини інтегративних процесів.

Інтеграція різних рівнів професійної підготовки майбутнього фахівця потребує наступності на всіх її етапах. Це набуває особливо важливого значення щодо

організації самостійної професійної підготовки майбутнього вчителя.

Отже, інтегративність у професійно-педагогічній підготовці здобувачів педагогічних ЗВО загалом та до національно-патріотичного виховання учнів зокрема передбачає наступне: дотримання у процесі підготовки інтеграції основних функцій педагогічної науки, інтеграцію міждисциплінарних наукових знань та знань фундаментального та прикладного характеру; інтеграції мети, змісту, форм та методів педагогічної освіти; врахування інтегративних процесів у педагогічній науці та педагогічній діяльності; забезпечення цілісності процесу підготовки на її різних рівнях (допрофесійному та професійному); інтеграції всіх компонентів системи підготовки, спрямовану на забезпечення її цілісності.

На основі аналізу структури системи підготовки здобувачів до педагогічної діяльності та з урахуванням характеру взаємозв'язків складових її елементів можна виділити різні види інтеграції: горизонтальну та вертикальну. Перша передбачає взаємозв'язок і взаємозалежність різних компонентів та підсистем професійно-педагогічної підготовки (загальнокультурної, спеціальної, психолого-педагогічної; морально-психологічної, методологічної, теоретичної, методичної, технологічної). Горизонтальна інтеграція характеризує змістовий аспект підготовки; вертикальна інтеграція відображає тимчасовий аспект здійснення підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності, що передбачає диференціацію, виділення різних рівнів підготовки, їх інтеграцію з урахуванням забезпечення наступності підготовки на виділених рівнях.

Система професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів та їх підготовки до конкретного напрямку виховної роботи – національно-патріотичного виховання учнів реалізується та розвивається на основі горизонтальної (інтеграція складових елементів системи та підсистем підготовки) та вертикальної (інтеграція різних рівнів підготовки) інтеграції (Л. Будагьянц [3], П. Вербицька [4], Л. Крамаренко [7]).

Реалізація діяльнісного підходу в підготовці майбутніх учителів до національно-патріотичного виховання учнів передбачає здійснення різноманітної за формами та змістом діяльності здобувачів, яка виступає як основний засіб досягнення мети їх підготовки.

Оскільки діяльність здобувачів у процесі професійно-педагогічної підготовки спрямована на оволодіння професійною діяльністю вчителя-вихователя, необхідно розглядати її з позицій аналізу самої педагогічної діяльності.

Структура діяльності, на думку Н. Тарнавської є відображенням діяльності педагогічних систем і містить конструктивний, організаторський, комунікативний та гностичний компоненти [10, с. 123]. Відповідно діяльність здобувачів має бути спрямована на освоєння цих компонентів. Проте, у будь-якій спеціально організованій діяльності виділяється і технологічний аспект.

Технологічний аспект діяльності пов'язаний з поняттям техніки діяльності – сукупності навичок і прийомів в якому-небудь виді діяльності, майстерності [2, с. 14].

Прийом діяльності визначається у психології як спосіб виконання, контролю та регулювання дій, якими користується людина у процесі діяльності, а дії – як відносно закінчений елемент діяльності, спрямований на виконання одного простого поточного завдання [6, с. 73].

Дії лежать в основі таких компонентів діяльності, як уміння та навички. При здійсненні діяльності суб'єкт діяльності має володіти необхідними для цього діями, прийомами, технікою. Звідси необхідною складовою оволодіння будь-якого виду діяльності має стати оволодіння діями, прийомами, вміннями, навичками, що забезпечують успіх у цьому виді діяльності. Їхнє вдосконалення призводить до оволодіння професійною майстерністю. Все це визначає необхідність спеціальної підготовки фахівця будь-якої галузі, зокрема майбутнього вчителя.

Усе сказане вище зумовлює органічний зв'язок спеціально-педагогічної, технічної та технологічної підготовки з іншими компонентами професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у процесі їх підготовки до національно-патріотичного виховання учнів.

Діяльність здобувачів у процесі підготовки до національно-патріотичного виховання учнів передбачає поєднання навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної діяльності (В. Аксьонова [1], П. Вербицька [4]).

У процесі психолого-педагогічної підготовки навчально-пізнавальна діяльність розглядається як процес вирішення навчальних завдань, спрямованих на пізнання закономірностей, принципів, способів організації освітнього процесу та оволодіння основами педагогічних умінь.

Навчально-практична діяльність визначається як процес вирішення практичних завдань, спрямованих на їх виконання з теоретичних дисциплін, що вимагають застосування теоретичних знань на практиці.

Самостійна практична діяльність передбачає вирішення практичних завдань з організації навчальної та виховної роботи з дітьми на основі самостійного конструювання змісту та способів педагогічної діяльності, осмислення їхньої мети та принципів, аналізу та оцінки її результатів [1, с. 8].

Взаємозв'язок цих видів діяльності обумовлений тим, що у процесі навчальних занять здобувачі опановують фундаментальні знання основ педагогічної теорії та основи загальнопедагогічних умінь, а в процесі педагогічної практики відбувається актуалізація, застосування теоретичних знань у конкретних умовах, формування та розвиток практичних умінь та навичок. Як системотвірний чинник цієї системи виступає навчально-практична діяльність, оскільки в ній синтезуються пізнавальна та практична діяльність здобувачів, у її результаті утворюється взаємопов'язана система знань та умінь, досягається їх кореляція.

Діалектичний зв'язок цих видів діяльності досягається шляхом їхньої паралельної організації, у процесі якої здобувачі набувають знань, використовують їх при вирішенні практичних завдань, у практичній діяльності спостерігають прояв закономірностей педагогічного процесу, осмислюють та узагальнюють знання.

Важливим щодо сутності інтегративно-діяльнісного підходу у підготовці здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів є також положення про алгоритмічність і стохастичність діяльності. За визначенням Л. Будагянц, алгоритм – це правило або програма дій для отримання результату в заданих умовах. За рівнем точності завдання виділяють механічні (детерміновані, жорсткі) та немеханічні (варіативні, гнучкі) алгоритми. Другі у свою чергу поділяються на стохастичні (імовірнісні) та евристичні алгоритми [3, с. 29].

Механічні алгоритми припускають достовірно такі дії, які утворюють єдину,

однозначну послідовність і завжди призводять до шуканого результату в тих умовах, для яких розроблений цей алгоритм. У немеханічних алгоритмах є не одна, а кілька послідовних дій, які утворюють логічну мережу, що включає різні шляхи реалізації залежно від поєднання будь-яких умов.

У стохастичному алгоритмі кожна послідовність дій реалізується лише з деякою ймовірністю, але всі послідовності призводять до результату за значного різноманіття умов. У евристичному алгоритмі послідовність дій виявлено лише частково, тому шуканий результат досягається завжди.

Будь-яка діяльність може бути реально алгоритмізована лише тоді, якщо нормативи усвідомлені суб'єктом діяльності, експліковані, соціально схвалені і закріплені у знаннях суб'єкта. Це зумовлює ступінь визначеності та точності використання алгоритмів.

Для педагогічної діяльності механічні, жорсткі алгоритми не властиві, їй характерні стохастичні і евристичні алгоритми, що відображають творчий характер діяльності, унікальність і іноді непередбачуваність кожної конкретної педагогічної ситуації.

Стохастичні та евристичні алгоритми виражають варіативність дій людини, забезпечують можливість вироблення індивідуального стилю діяльності, нових прийомів та способів дій, що особливо важливо у педагогічній діяльності.

Загалом алгоритми є ефективним засобом об'єктивного прояву професійних знань, умінь і навичок, нормативних та допустимих ініціативних дій та взаємодій суб'єктів діяльності. Поза алгоритмізацією все це залишається лише надбанням особистого досвіду окремих кваліфікованих фахівців та ускладнює передачу цього досвіду через навчання. Тому алгоритмізація дій та взаємодій фахівців є основою підвищення ефективності процесу підготовки майбутніх учителів.

Реалізація інтегративно-діяльнісного підходу у підготовці майбутніх учителів до національно-патріотичного виховання учнів передбачає використання алгоритмів. Важливим стає не тільки усвідомлення здобувачами неможливості застосування жорстких алгоритмів у педагогічній діяльності, а й освоєння ними стохастичних та евристичних алгоритмів у процесі навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної діяльності. Ознайомлення з алгоритмами, що відображають досвід кращих педагогів, в теорії та застосування їх у практичній діяльності сприяє виробленню гнучких умінь у здобувачів, що дозволяють успішно здійснювати педагогічну діяльність. Крім того, використання алгоритмів у процесі підготовки майбутніх учителів привчає їх до аналізу та врахування різних умов для вибору способів та прийомів педагогічного впливу в кожній конкретній ситуації.

Здійснення інтегративно-діяльнісного підходу у підготовці здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів передбачає: врахування компонентів структури педагогічної діяльності (конструктивного, організаторського, комунікативного, гностичного) під час освоєння здобувачами педагогічної діяльності; виділення умінь і навичок як компонентів діяльності, що взаємопов'язані і доповнюють один одного та забезпечують ефективне здійснення діяльності; розгляд навчальної діяльності здобувачів у процесі їх професійно-педагогічної підготовки у взаємозв'язку з іншими видами діяльності (спілкуванням, грою, працею); виділення різних видів навчальної діяльності здобувачів у процесі підготовки (навчально-пізнавальної,

навчально-практичної, самостійної практичної), що сприяють оволодінню в діалектичній єдності теоретичними знаннями, практичними вміннями та навичками, необхідними для педагогічної діяльності.

З урахуванням вищевикладеного можна виділити вимоги до інтегративно-діяльнісного підходу: забезпечення інтеграції різних компонентів системи підготовки здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів (горизонтальна інтеграція) всіх її рівнів (вертикальна інтеграція); забезпечення єдності засвоєння теоретичних знань, формування практичних умінь та навичок здобувачами на основі включення їх у різноманітну за видами та змістом діяльність; алгоритимізація процесу підготовки здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів.

У основі інтегративно-діяльнісного підходу закладено принципи.

Принцип адекватності змісту підготовки майбутніх учителів до вимог сучасного суспільства. Значні зміни у всіх сферах життя сучасного суспільства ведуть до змін у системі освіти загалом та вищої освіти зокрема. Підвищення вимог до сучасного вчителя зумовлює необхідність організації такої підготовки, зміст якої визначається з урахуванням сучасних методологічних підходів, нових концепцій у навчанні та вихованні молодого покоління, змін у технології педагогічного процесу.

Принцип спіральності, що поєднує елементи лінійної та концентричної побудови навчальних планів та програм підготовки здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів, передбачає освоєння знань та формування умінь і навичок не тільки в певній послідовності, а й оволодіння їх комплексом з ускладненням системи знань та конкретних умінь.

Принцип варіативності відображає з одного боку необхідність постійного розвитку, вдосконалення основ загальнопедагогічної та спеціальної підготовки на основі врахування змін, що відбуваються в суспільстві, системі вищої освіти, теорії національно-патріотичного виховання, з іншого боку, передбачає множинність шляхів підготовки залежно від контингенту учнів, рівня професійної підготовки, місцевих умов тощо.

Принцип алгоритмізації означає здійснення підготовки здобувачів до національно-патріотичного виховання на основі освоєння різних алгоритмів педагогічної діяльності, що відповідають різноманітним ситуаціям. Алгоритмічність у оволодінні знаннями, вміннями та навичками, необхідними для національно-патріотичного виховання учнів, сприяє підвищенню рівня готовності здобувачів до реалізації всіх функцій вчителя в умовах самостійної педагогічної діяльності та зокрема до здійснення виховної функції під час вирішення завдань національно-патріотичного виховання учнів.

Отже, інтегративно-діяльнісний підхід у процесі організації та здійсненні підготовки здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів означає, що процес їх підготовки до цього напрямку виховної роботи розглядається як система, що складається із взаємозалежних елементів (методологічної, теоретичної, методичної, технологічної, морально-психологічної підготовки), що зумовлено інтеграцією у педагогічній діяльності цих видів діяльності. Різноманітна за видами та змістом діяльність здобувачів у процесі підготовки виступає як основний засіб досягнення мети підготовки. Підготовка здобувачів до національно-патріотичного виховання учнів здійснюється на основі інтеграції різних елементів системи та підсистем та рівнів

підготовки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до національно-патріотичного виховання учнівської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова В. І. Патріотизм – феномен парадигми комунікативного суспільства. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 10. С. 7–9.
2. Бех І. Д., Чорна К. І. Концептуальні засади українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді : [програма, метод. рек.]. Київ : [б. в.], 2015. 28 с.
3. Будагянц Л. М., Осодло В. І. Національно-патріотичне виховання в контексті європейського вибору України. *Вісн. Нац. ун-ту оборони України*. 2015. Вип. 3. С. 27–31.
4. Вербицька П. В. Виховання громадянина і патріота України як суспільно-педагогічний виклик. *Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України*, 2015. № 3. С. 58–63.
5. Денисенко А. А. Патріотизм та патріотичне виховання особистості: історичний аспект. *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 2015. № 7 (296), ч. 1. С. 113–119.
6. Калита Н. Розвиток системи національно-патріотичного виховання у сучасній початковій школі: постановка проблеми. *Молодь і ринок*, 2016. № 6. С. 71–75.
7. Крамаренко Л. Д. Національно-патріотичне виховання як соціальна та філософська проблема [Електронний ресурс] : електронне науковометодичне видання. *Формування патріота в вимірі революції гідності та пріоритетів «Нової школи»* : зб. ст. учасників 1-го Всеукр. круглого столу з он-лайн трансляцією, 16–17 лют. 2017 р. Суми, 2017. С. 159–163.
8. Поліщук Р. М. Формування національно-культурної ідентичності українського народу в процесі глобальних трансформацій українського суспільства [Електронний ресурс]. *Молодий вчений*, 2018. № 1(2). С. 617–621.
9. Поліщук І., Вільхівський В. Міжнародна інтеграція: європейський контекст. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2023. № 4(55). DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.55.268545>.
10. Тарнавська Н. П. Застосування діяльнісного підходу в процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку збірник науково-методичних праць* / за заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. С. 121–124.

REFERENCES

1. Aksonova V. I. (2016). Patriotyzm – fenomen paradyhmy komunikativnoho suspilstva. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*. 10. 7–9. [in Ukrainian].
2. Bekh I. D., Chorna K. I. (2015). Kontseptualni zasady ukrainskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi : [prohrama, metod. rek.]. Kyiv. 28. [in Ukrainian].
3. Budahiants L. M., Osodlo V. I. (2015). Natsionalno-patriotychno vykhovannia v konteksti yevropeiskoho vyboru Ukrainy. *Visn. Nats. un-tu oborony Ukrainy*. 3. 27–31. [in Ukrainian].
4. Verbytska P. V. (2015). Vykhovannia hromadianyna i patriota Ukrainy yak suspilno-pedahohichni vyklyk. *Pedahohika i psykholohiia. Visn. NAPN Ukrainy*, 3. 58–63. [in Ukrainian].
5. Denysenko A. A. (2015). Patriotyzm ta patriotychno vykhovannia osobystosti: istorychnyi aspekt. *Visn. Luhan. nats. un-tu im. Tarasa Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky*. 7 (296), 1. 113–119. [in Ukrainian].
6. Kalyta N. (2016). Rozvytok systemy natsionalno-patriotychno vykhovannia u suchasni pochatkovii shkoli: postanovka problemy. *Molod i rynek*, 6. 71–75. [in Ukrainian].
7. Kramarenko L. D. (2017). Natsionalno-patriotychno vykhovannia yak sotsialna ta filosofska problema [Elektronnyi resurs] : elektronne naukovometodychne vydannia. *Formuvannia patriota v vymiri revoliutsii hidnosti ta priorytetiv «Novoi shkoly»* : zb. st. uchasnykiv 1-ho vseukr. kruhloho stolu z on-lain transliatsiieiu, 16–17 liut. 2017 r. Sumy, 159–163. [in Ukrainian].
8. Polishchuk R. M. (2018). Formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti ukrainskoho narodu v protsesi

- hlobalnykh transformatsii ukrainskoho suspilstva [Elektronnyi resurs]. *Molodyi vchenyi*, 1(2). 617–621. [in Ukrainian].
9. Polishchuk I., Vilkhivskyi V. (2023). Mizhnarodna intehtratsiia: yevropeyskyi kontekst. *Visnyk NIuU imeni Yaroslava Mudroho. Seriia: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia*. № 4(55). DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.55.268545>. [in Ukrainian].
10. Tarnavska N. P. (2015). Zastosuvannia diialnisnoho pidkходу v protsesi formuvannia elementarnykh matematychnykh uiavlen u ditei doshkilnoho viku. *Suchasni tekhnolohii formuvannia lohiko-matematychnoi kompetentnosti v ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku* zbirnyk naukovometodychnykh prats / za zah. red. N. P. Tarnavskoi., N. Yu. Rudnytskoi, Yu. M. Murashevych. Zhytomyr: FOP «Levkovets», 121–124. [in Ukrainian].